

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМ ТА ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИМ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯМ

METHODOLOGICAL BASES OF MANAGEMENT BY AGRICULTURAL AND NATURAL RESERVE LAND USE

Розглядаються теоретичні та прикладні засади управління сільськогосподарським та природно-заповідним землекористуванням. Досліджуються функціональні аспекти управління, розкрито принципи та методи управління, проаналізовано взаємозв'язки і взаємозалежність «управління» і «регулювання», «управління» і «менеджмент». Досліджуються питання методології управлінської діяльності та її вплив на розвиток теорії і практики управління.

Ключові слова: конкурентні переваги, сільськогосподарське землекористування, землеустрій, управління, земельні ресурси.

Вступ. Серед багатьох чинників, які формують конкурентні переваги в сільськогосподарському та природно-заповідному землекористуванні, важливе місце належить управлінню земельними ресурсами, яке виступає невід'ємним атрибутом будь-якої людської діяльності і є передумовою самої можливості успішного його виконання. Адже людство вступило в якісно новий стан розвитку, де визначальною ознакою стають не тільки нові високі технології, нові цілі суспільного виробництва, його зміст і характер, але й суттєво змінюються цілі, сутність та зміст управління земельними ресурсами, що вимагає нового його усвідомлення та філософського осмислення. Особливої актуальності та практичної значимості набувають наукові досягнення з проблем формування та управління землекористуванням природно-заповідних територій, зокрема, розширення їх площ, адже у країнах Європи, зокрема Німеччині, Австрії, Швейцарії, заповідні землі сягають 18,2-37,5 % від їх загальної площі, тоді як в Україні лише – 4,9 %.

Аналіз останніх досліджень. Світоглядні позиції щодо розвитку системи управління земельними ресурсами знаходять своє відображення в працях О. Гайдасенко, О. Гаркуши, В. Горлачука, Ю. Гуцуляка, Д. Добряка, А. Сохничя, С. Ткачука, А. Третяка, В. Янчука та інших вітчизняних вчених.

Значний внесок у дослідження теоретико-методологічних і практичних аспектів з управління та використання земель заповідних територій зробили відомі вчені: Д. І. Бабміндра, В. В. Горлачук, Б. М. Данилишин, Д. С. Добряк, О. П. Канаш, В. М. Кривов, Л. Я. Новаковський, О. С. Новоторов, В. О. Леонець, Я. В. Мовчан, А. М. Третяк, М. І. Шквир та ін.

В той же час економіко-управлінські засади розвитку та функціонування землекористування територій та об'єктів природно-заповідного фонду України залишаються недостатньо дослідженими.

Метою роботи є узагальнити та поглибити теоретико-методологічні засади управління сільськогосподарським та природно-заповідним землекористуванням.

Результати дослідження. Суспільство у своєму еволюційному розвитку досягло такого рівня пізнання і усвідомлення себе та навколишнього світу, що його вже не влаштовують ні характер, ні швидкість самоорганізаційних процесів. Тому поряд із ними і значною мірою випереджаючи їх, люди все більше беруть на себе функції не тільки управління розвитком суспільства, а і управління природними процесами [17, с. 96]. Причому в умовах подальшого розвитку інформаційного суспільства його роль зростатиме. Але хоч теоретичне і практичне значення управління є загальновідомим, проте питання управління земельними ресурсами, і особливо рекреаційними, явно вимагає осмислення його проблем. Власне, труднощі формування систем управління пов'язані, насамперед, відсутністю розуміння самого феномена управління земельними ресурсами і відсутністю його понятійно-категоріального апарату та методологічних основ управлінської діяльності. Зараз важливо ідентифікувати його із сферами управління – управління діяльністю в живій природі; управління процесами, пов'язаними з діяльністю суспільства; управління системами машин (технологічними процесами). Так, колектив вітчизняних учених [17, с. 125] відзначають, що «у найбільш концентрованому вигляді управління проявляє себе в технічних, соціотехнічних та соціальних системах...» Природні ж системи не вимагають управління ними, оскільки їх цілісність і упорядкованість досягається завдяки власти-

вій їм самоорганізації. Такої ж думки дотримуються і інші дослідники [11, с. 15-16; 2, с. 5; 1, с. 9]. Ми не поділяємо таких поглядів, оскільки землекористування, як елемент живої природи, може мати конкурентні переваги за умови організованого використання землі: науково обґрунтований склад земельних угідь; впорядкування території цих угідь, в тому числі орних природно-заповідних земель. Принаймні колектив відомих учених [16, с. 51], зокрема, С. А. Ткачук [14] стверджують, що процес управління поширюється і на природні ресурси (водні, лісові, земельні ресурси, надра, повітря) тощо.

Цей аспект управління є особливо важливий, оскільки він дає відповідь на питання потрібно чи не потрібно управляти земельними ресурсами різного призначення, чи така діяльність є ефективною і результативною, і головне, чи людині, як суб'єкту управління під силу здійснювати управлінську діяльність, направлену на підвищення ефективності використання землі, як одну з передумов конкурентоспроможності землекористування. Це вимагає поглибленого дослідження сутності управління землекористуванням, оскільки на його функціонування справляє вплив взаємодія двох тенденцій – стихійної, яка є проявом впливу великої кількості чинників зовнішнього середовища (макрооточення, безпосереднього оточення і внутрішнього середовища) та свідомої організованої діяльності, що впливає з мети та можливих шляхів і засобів її досягнення, бажаного результату і характеру здійснення. У контексті раціонального використання земельних ресурсів, формування конкурентних переваг у землекористуванні метою управління є створення і підтримка нормального функціонування ринкового середовища, яке формується на міцних підвалинах теорії і практики світового менеджменту землекористування, за умови урахування екологічних вимог.

Звернемо увагу, що управління земельними ресурсами являє собою феномен, який слід розглядати через призму соціальних чи соціотехнічних систем, оскільки через них переноситься діяльність на елемент природи – землю. Тобто мова іде про те, що управлінська діяльність, орієнтована на розвиток конкурентоспроможного землекористування, опосередковується через колективи з їх професійною компетенцією, взаємодія яких регламентується відповідними наказами, розпорядженнями та ін. У вертикальній ієрархічній площині такими колективами виступають вищий орган влади, центральний орган (Держкомзем України), обласні управління та районні відділи Держкомзему України, міські управління земельними ресурсами, ДП «Головний науково-дослідний та проектний Інститут землеустрою» та однойменні регіональні Інститути, Центр державного земельного кадастру з його регіональними філіями, інспекції з охорони земель, служби моніторингу земель, ціла низка приватних організацій, що працюють у сфері регулювання земельних відносин.

Ми так докладно зупинились на аналізі вертикальної ієрархії управління земельними ресурсами для того, щоб показати, з одного боку, складність процесу управління землекористуванням, а з іншого – недосконалість цієї системи. Вказані обставини вимагають подолання суперечності в системі функцій управління землекористуванням. Нині вчені не одностайні у визначенні функцій управління. Одні дослідники [15] називають п'ять функцій – планування, організація, координація, регулювання і контроль. В інших наукових джерелах [13], посилаючись на Анрі Файоля, обґрунтовуються такі функції, як: планування-прогнозування, організація, розпорядження, погодження та контроль. Нині найбільш поширеними функціями управління є: планування, організація, мотивація та контроль, які знаходять своє застосування у всіх сферах економіки, в тому числі і в землекористуванні.

У цьому зв'язку є підстави вважати, що репрезентовані авторами [14; 4; 15; 10; 16; 18] функції управління земельними ресурсами є методологічно хибними. Ці функції, є ні чим іншим, як засобом (інструментом) досягнення поставленої мети, окресленої суб'єктом управління.

У підходах до аналізу методів управління серед дослідників теж не існує однозначної відповіді. Так, Ю. Г. Гуцуляк [4] обґрунтовує два методи управління земельними ресурсами – адміністративний і економічний. Соціально-психологічні методи, на його думку, є прерогативою менеджменту персоналу, тобто в системі управління людьми. У цьому зв'язку відзначимо, що адміністративний метод теж передбачає управління людьми, що свідчить про непослідовність позиції автора, щодо формування феномена методів управління. Слід відзначити, що у сфері землевпорядкування часто виділяють адміністративні, економічні, правові, технологічні та ін. Але такий погляд на приведений перелік методів є хибним, насамперед, тому, що неможливо використати адміністративний чи економічний методи поза рамками вимог правових норм. Тобто мова йде про те, що правовий метод є прямим відзеркаленням згаданих методів управління.

На відміну від вищенаведеного, М. М. Жігалін [7, с. 21] концентрує увагу на двох методах управління: організаційний та економічний, маючи на увазі, що організаційний метод об'єднує в собі

адміністративні та психологічні методи. Ми поділяємо погляди М. М. Жігаліна, оскільки не так важливо назва методів, як їх внутрішній зміст, тобто те, що вони в себе вміщують. Правда, В. П. Янчук [18, с. 27-28], крім приведених методів, акцентує увагу на доцільності запровадження в практику управління землекористуванням ще один метод – інформаційний, з допомогою використання засобів інформації (радіо, телебачення, Інтернет, преса, зовнішня реклама тощо.) Але, на наше переконання, це не що інше як складова організаційного (чи адміністративного) методу. У цьому зв'язку можна зробити неупереджений висновок, що розбіжність у думках дослідників щодо функцій, принципів, методів управління свідчать про те, що наука управління землекористуванням знаходиться у стадії зародження. Відповідно до цього, це не є недоліком їхніх публікацій, а найімовірніше є свідченням розвитку науки управління, активного пошуку цілісної методології управління землекористуванням.

Особливої уваги заслуговує термін «регулювання», який часто використовується в системі управління земельними ресурсами. Через специфіку завдань управління, суть яких полягає в спрямованості за здійснення керівних впливів на суспільство з метою раціоналізації землекористування, отримання бажаного результату нині дискусійним є співвідношення, «управління – регулювання». Це, у свою чергу, вимагає усвідомлення та осмислення основних тенденцій, які проходять в управлінській діяльності та науці.

Нами досліджено, що нині існує термінологічна невизначеність понять «управління» і «регулювання», що породжує хибну стратегію реалізації управлінської діяльності. Так в одній з наукових праць [5] закріплено положення, що управління земельними ресурсами – це державне регулювання земельними відносинами. За словами О. М. Гайдаєнко [3, с. 91], «управління є методологічним підґрунтям регулювання». Далі автор відзначає, що «не можна поєднувати процеси управління і процеси регулювання – оскільки це якісно різні види діяльності». При цьому носіями і виразниками ідеології управління виступають конституція України – основний закон прямої дії і Земельний кодекс – галузевий законодавчий акт прямої дії. Всі інші законодавчі акти мають своїм завданням регулювання системи управління з метою підтримання вектора її стабільного, стійкого стану. «Нині є досить поширеною думка, що управлінську діяльність здійснюють органи виконавчої влади, а регулювання – законодавча гілка влади. На наше переконання, такий методологічний підхід є хибним, оскільки реалізацію управлінських впливів з метою контрольованого ходу розвитку землекористування, підтримання його цілісності, структурної визначеності повинні здійснювати всі гілки влади. Іншими словами, «при виявленні неприпустимого відхилення хоча б одного з параметрів чи характеристик результатів очікуваним цілям, основним завданням управління виступає формування і реалізація такого впливу на об'єкт, який би був здатний у межах наявних ресурсів і обмежень ефективно усунути виявлене і повернути об'єкт у бажаний стан чи режим функціонування» [17, с. 98], в цьому, власне, і полягає талант керівника як суб'єкта управління.

В ідеалі управління землекористуванням являє собою постійне регулювання (в англійській мові відповідає управлінню), орієнтоване на формування сприятливого для господарської діяльності землекористування та середовища, в якому воно знаходиться за допомогою законодавчої регламентації, стандартів, нововведень тощо. Насамперед, мова йде про розвиток різних форм власності і господарювання на землю, гарантування рівності всіх форм власності, заохочення здорової конкуренції, захист навколишнього середовища, розроблення цільових соціально-економічних, науково-технічних та інвестиційних програм тощо.

Регулювання розвитку конкурентоспроможних землекористувань, крім того, здійснюються через розроблення проектів землеустрою сільськогосподарських землекористувань, визначення грошової оцінки земельних ділянок, справляння податків за використання землі та орендної плати, економічне регулювання раціонального використання землі, податкових пільг, цільових кредитів, субвенцій, субсидій тощо, які повинні опиратися на надійні адміністративні та економічні важелі регулювання цих процесів.

Розглядаючи елементи управління землекористуванням, з'ясовано, що нині поки що не визначено межі поширення таких феноменів, як управління і менеджмент, їх взаємопроникнення. Тут мова йде про те – де, на якому рівні закінчується управління земельними ресурсами і починається менеджмент (земельний менеджмент), «оскільки у цих термінах існує відмінність, яку неможливо не враховувати в управлінській діяльності» [3, с. 93].

Дослідники І. М. Песчанська [12], О. М. Гайдаєнко [3] відзначають, що «менеджмент – це процес, спрямований на ефективне використання землі в умовах середовища, в якому постійно протіка-

ють зміни», а управління – це «діяльність, спрямована на досягнення системних цілей... раціонального використання і охорони земель». Причому автори ототожнюють функції управління земельними ресурсами (планування, організація, мотивація і контроль) з функціями менеджменту. Такого ж погляду дотримується В. Ф. Малиновський [9, с. 178], який відзначає, що «управління» за змістом відрізняється від «менеджменту» і їх не можна ототожнювати. При цьому він акцентує увагу, що менеджмент спрямований на отримання прибутку, тоді як управління – на вирішення завдань, пов'язаних із забезпеченням потреб усього суспільства, у тому числі і раціонального використання та охорони землі. Така плутанина в поняттях зумовлена, насамперед, відсутністю методології, яка б дозволила розкрити глибинну сутність управління і менеджменту. З урахуванням зазначеного, нами проведено дослідження феноменів «управління» та «менеджменту», «керівників» і «виконавців», які дозволяють зробити висновок, що управління землекористуванням носить «наскрізний характер» – від зародження ідеї до її реалізації, з наступним отриманням відповідного результату. Термін «менеджмент», як економічна категорія, запозичений з англійської мови, міцно «прижившись» в Україні та інших країнах світу, має своїм завданням виключно управління людьми, тобто виконує ту роль, що й управління. Тобто тут мова йде про те, що ці поняття абсолютно ототожнюються. Але, за словами П. Ф. Друкера [6, с. 18-19], поняття «менеджмент», на відміну від управління, може знайти своє застосування у виробничій сфері економіки, який має своїм завданням підтримувати життєздатність кожного підприємства, оскільки без нього «виробничі ресурси» залишаються всього лише ресурсами і ніколи не стануть виробництвом. Із приведеного не важко зробити висновок, що вчені спочатку «вигадують» терміни зарубіжного походження, а тоді думають де і як їх застосувати у вітчизняній теорії і практиці управління.

Наші дослідження дозволяють зробити висновок, що менеджмент слід розглядати лише як напрям науки управління системами, а не процес, як згадувалось вище. Але, виходячи з того, що реалізацію управлінських рішень здійснюють люди, які виконують управлінські функції весь персонал, доцільно поділяти на керівників і виконавців.

Управління землекористуванням слід розглядати як сферу діяльності людей, зумовлену фактом розподілу обов'язків у групах людей чи у великих колективах. Управління, як зазначено у дослідженнях [11, с. 15-16], «являє собою необхідний елемент спільної праці, існування і розвитку суспільства», забезпечує координацію цілеспрямованої діяльності, направлену на формування конкурентних переваг у землекористуванні, що забезпечують його конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Повертаючись до розгляду теоретичних та прикладних проблем управління природно-заповідним землекористуванням відзначимо, що практична екологізація тісно пов'язана з державним регулюванням процесів формування природоохоронного режиму землекористування. Існує об'єктивна необхідність втручання держави в природно-екологічну сферу з метою досягнення збалансованого розвитку землекористування в умовах нових земельних відносин.

Протягом 2000-2014 рр. площа землекористування територій та об'єктів природно-заповідного фонду зросла на 590,9 тис. га або на 1,2 %. Однак темпи зростання площ природно-заповідного фонду не відповідають завданням загальнодержавної Програми (табл. 1).

Таблиця 1

Тенденції розвитку землекористування територій та об'єктів природно-заповідного фонду України

Категорія територій та об'єктів природно-заповідного фонду	Площа земельних угідь, тис. га				
	на 1.09.00	на 1.01.06	на 1.01.07	на 1.01.14	на 2015 (прогноз)
Національні природні парки	600,0	670,9	718,7	765,9	2329
Природні заповідники	160,0	164,3	164,3	164,3	422
Біосферні заповідники	212,0	226,3	226,3	226,3	301
Інші категорії	1427,0	1854,7	1854,7	1833,5	3223
Разом	2399,0	2807,1	2854,5	2989,9	6275

За цей період не були сформовані теоретико-методологічні засади наукового обґрунтування щодо формування землекористування територій та об'єктів природно-заповідного фонду в складі екомережі України. Більш того протягом цього часу не було розроблено і прийнято закон України «Про порядок використання земель іншого природоохоронного призначення». У цей час відбувся перерозподіл земель за формами власності та типами використання без урахування необхідності змін екологічних та економічних відносин власності на землю в умовах нових земельних відносин. Однак достатнє наукове обґрунтування цих відносин відсутнє.

Сучасні проекти землеустрою повинні максимально характеризувати землекористування і містити варіанти проектних рішень, що дозволяють вирішити економічні, соціальні та екологічні завдання, які стоять перед власниками чи землекористувачами, територіальними громадами та суспільством. У результаті розробки і наступної реалізації таких проектів необхідно, насамперед, створити стійкий природний каркас ландшафту, який повинен забезпечити підтримання агро- та екосистем у стійкому стані за рахунок здійснення спеціальних земле- та природоохоронних заходів і технологій використання земель, а також механізмів регулювання земельних відносин та режиму землекористування.

За останні десятиріччя площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду зростають. Більшість об'єктів мають порівняно невелику площу (зокрема, заказники і пам'ятки природи), а наслідком цього є те, що природно-заповідний фонд в Україні має надзвичайно мозаїчну структуру, що значно ускладнює збереження біологічного і ландшафтного різноманіття та управління землекористуванням.

Серед заповідних об'єктів України особливе місце належить біосферному заповіднику «Асканія-Нова», який є одним із перших об'єктів розбудови заповідної справи в нашій державі. Площа біосферного заповідника становить 33307,6 га, в тому числі: заповідна зона – 11054 га, буферна зона – 6909 га (до якої входять дендрологічний парк площею 196,6 га та зоологічний парк площею 61,6 га), зона антропогенних ландшафтів – 15344,6 га.

Важливою заповідною зоною на Черкащині є Національний дендрологічний парк «Софіївка», який функціонує як структурний підрозділ науково-дослідного інституту Національної академії наук України. На сьогодні – це місце відпочинку, яке щорічно відвідують близько 500 тисяч людей. Площа складає – 179,2 га.

«Софіївка» є пам'яткою краєвидного типу світового садово-паркового мистецтва кінця XVIII – першої половини XIX століть. Тут росте понад 2000 видів дерев і кущів (місцевих і екзотичних). Колекційний фонд парку в 2014 році нараховував 3323 таксонів, з них: 546 деревних, 1557 кущових, 115 ліан, 1212 трав'янистих рослин, з них 914 інтродукованих та 246 аборигенних.

Основними напрями діяльності дендропарку є:

- вивчення природної та культурної флори Правобережного Лісостепу України;
- збереження в штучних умовах у зоні південної частини Правобережного Лісостепу України біорізноманіття рослин, в тому числі рідкісних і зникаючих видів, а також насаджень і ландшафтних композицій парку;
- проведення науково-дослідних робіт в галузі інтродукції і акліматизації рослин і охорони рослинного світу, а також розробка питань ландшафтного паркобудування на базі дендропарку;
- розробка технології розмноження найбільш цінних видів рослин і впровадження їх в культуру;
- науково-просвітна робота в галузі ботаніки і охорони природи, декоративного садівництва і ландшафтно-архітектури.

Названі та інші природно-заповідні об'єкти потребують удосконалення форм і методів управління земельними ресурсами.

Структурні елементи управління землекористуванням територій природно-заповідного фонду як складової частини екомережі включають: землекористування основних територій та об'єктів природно-заповідного фонду, землекористування буферної території, землекористування відновлювальної території. Вони у своїй неперервній єдності утворюють землекористування екомережі, яке функціонально об'єднує осередки біорізноманіття в єдину регіональну та національну систему.

Удосконалена структура моделі екологічним управлінням землекористуванням територій та об'єктів природно-заповідного фонду (рис. 1), включає: ефективний менеджмент землекористування;

еколого-технологічні удосконалення і нововведення методів використання земель; ефективні економічні методи стимулювання землеохоронних заходів; екологічно стабільне землекористування щодо збереження, відновлення та охорони біорізноманіття.

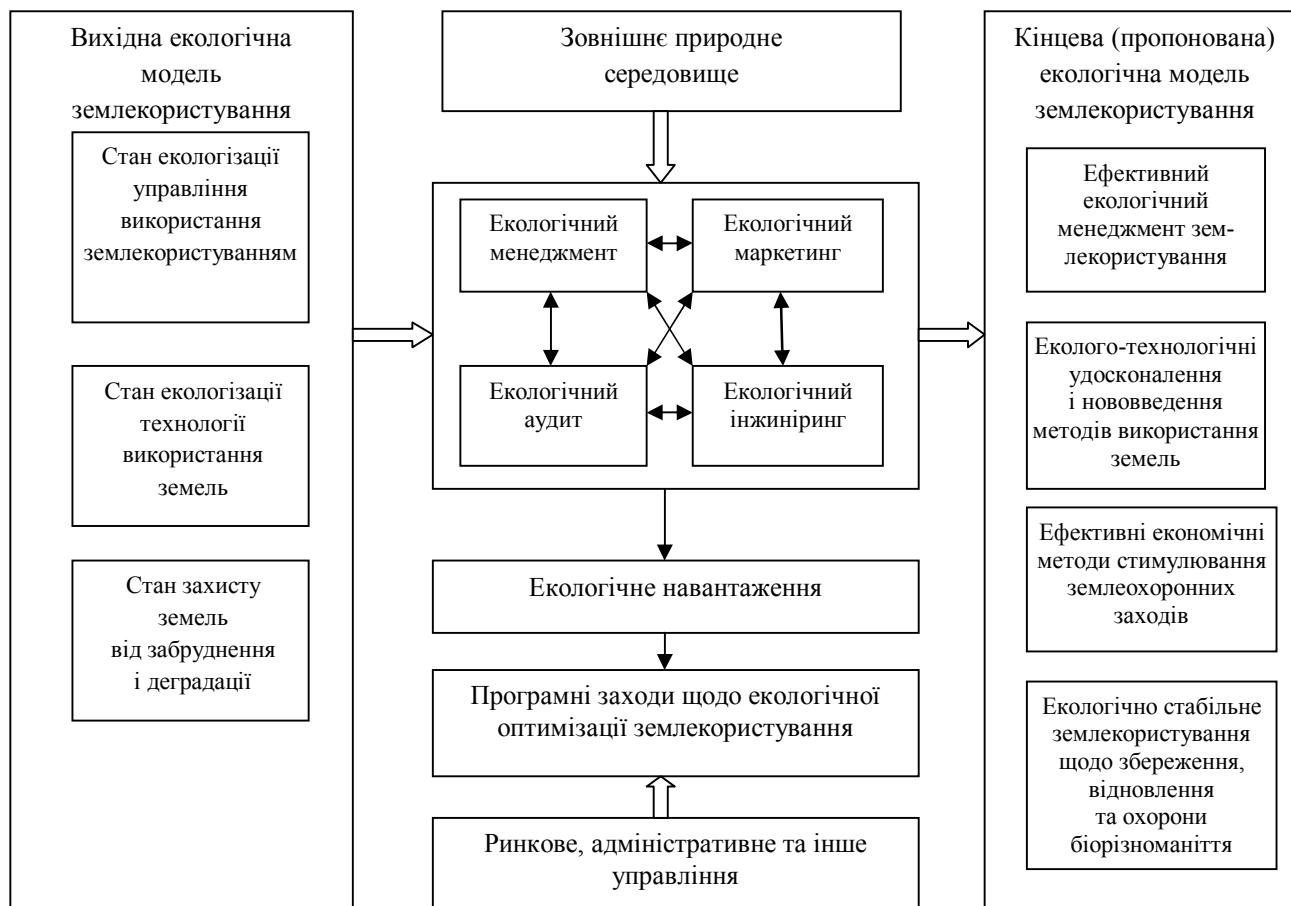

Рис. 1. Логічна структура моделі екологічного управління землекористуванням територій та об'єктів природно-заповідного фонду

Висновки. Приведені методологічні положення управління дають можливість узагальнити кращі здобутки теорії і практики вітчизняної системи управління сільськогосподарським землекористуванням, створити надійні теоретичні основи ефективного управління, забезпечують координацію цілеспрямованої діяльності людей, спрямовану на формування конкурентних переваг у землекористуванні, що підвищує його конкурентоспроможність на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Список використаної літератури

1. Бабосов Е. М. Социология управления : учеб. пособие / Е. М. Бабосов. – Минск : Тетра Системе, 2000. – 288 с.
2. Бандурка А. М. Основы психологии управления : учебник / А. М. Бандурка, С. П. Бочарова, Е. В. Землянская. – Харьков : Ун-т внутренних дел, 1999. – 528 с.
3. Гайдаєнко О. М. Управління розвитком та формуванням рекреаційних територій : дис. ... канд. екон. наук : 08.0006 / О. М. Гайдаєнко. – Дніпропетровськ, 2008. – С. 150.
4. Гуцуляк Ю. Г. Управління земельними ресурсами в умовах ринкової економіки / Ю. Г. Гуцуляк. – Чернівці : Прут, 2002. – 124 с.
5. Даниленко А. С. Завдання державних органів земельних ресурсів на 2002 рік відповідно до положення Земельного кодексу / А. С. Даниленко // Землевпорядний вісник. – 2002. – № 1. – С. 4–6.
6. Друкер П. Ф. Практика менеджмента : пер. с англ. : учеб. пособие / П. Ф. Друкер. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2000. – 398 с.

7. Жигалин М. М. Проблемные аспекты агроземельных отношений. Выбор пути / М. М. Жигалин. – М. : Наука, 1998. – 21 с.
8. Землеустроительное проектирование / [под ред. В. Д. Кирюхина]. – М. : Колос, 1976. – 528 с.
9. Малиновський В. Ф. Державне управління : навч. посіб. / В. Ф. Малиновський. – Вид. 2-е, доповн. та перероб. – К. : Атіка, 2003. – 567 с.
10. Наукові і методичні основи управління земельними ресурсами : [монографія] / за ред. А. Я. Сохничка. – Львів : НВФ «Українські технології». – 2007. – 237 с.
11. Основы социального управления : учеб. пособие / [А. Г. Гладышев, В. Н. Иванов и др.]; под ред. В. Н. Иванова. – М. : Высшая школа, 2000. – 271 с.
12. Песчанська І. М. Розвиток земельного менеджменту в системі управління земельними ресурсами : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.08.01 – економ. природокористування і охорони навколишнього середовища / І. М. Песчанська. – Київ, 2004. – 20 с.
13. Стратегічне управління : навч. посіб. / [за ред. В. В. Горлачука]. – Миколаїв : Вид-во ПП «Шамрай», 2003. – 440 с.
14. Ткачук С. А. Управление земельными ресурсами (Вопросы общей теории) : учеб. пособие / С. А. Ткачук. – ЦСХИ, 1986. – 92 с.
15. Управління земельними ресурсами : навч. посіб. / [за ред. В. Г. В'юна]. – Миколаїв : Вид-во МФ НаУКМА, 2002. – 316 с.
16. Управління землекористуванням : підручник / [В. В. Горлачук, О. М. Гаркуша, В. Г. В'юн та ін.]; за ред. В. В. Горлачука. – Миколаїв : Вид-во «Іліон», 2006. – 376 с.
17. Кремень В. Г. Філософія управління : підручник для студ. вищ. навч. закл. / В. Г. Кремень, С. М. Пазиніч, О. С. Пономарьов. – К. : Знання України, 2007. – 360 с.
18. Янчук В. П. Управління землями з обмеженим режимом землекористування : дис. ... канд. екон. наук : 08.08.01 / В. П. Янчук. – Миколаїв, 2004. – 209 с.

References

1. Babosov, E. M. (2000). *Sotsiologiya upravleniya*. Minsk: Tetra Systeme, 288 s.
2. Bandurka, A. M., Vocharova, S. P., Zemlyanskaya, E. V. (1999). *Osnovy psikhologii upravleniya*. Khar'kov: Un-t vnutrennikh del, 528 s.
3. Haydayenko, O. M. (2008). *Upravlinnya rozvytkom ta formuvanniam rekreatsinykh terytoriy: dys. ... kand. ekon. nauk: 08.0006*. Dnipropetrovs'k, 150 s.
4. Hutsulyak, Yu. H. (2002). *Upravlinnya zemel'nymy resursamy v umovakh rynkovoyi ekonomiky*. Chernivtsi: Prut, 124 s.
5. Danylenko, A. S. (2002). *Zavdannya derzhavnykh orhaniv zemen'nykh resursiv na 2002 rik vidpovidno do polozhennya Zemel'noho kodeksu. Zemlevporyadnyy visnyk*, (1), s. 4–6.
6. Druker, P. F. (2000). *Praktika menedzhmenta*. Moscow: Izdatel'skiy dom «Vil'yams», 398 s.
7. Zhigalin, M. M. (1998). *Problemnye aspekty agrozemel'nykh otnosheniy. Vybora puti*. Moscow: Nauka, 21 s.
8. *Zemleustroitel'noe proektirovanie* (1976). Pod red. V. D. Kyr'yukhyna. Moscow: Kolos, 528 s.
9. Malynovs'kyi, V. F. (2003) *Derzhavne upravlinnya*. Vyd. 2-e, dopovn. ta pererob. Kyiv: Atika, 567 s.
10. *Naukovi i metodychni osnovy upravlinnya zemel'nykh resursamy* (2007). Za red. A. Ya. Sokhnycha. L'viv: NVF «Ukrayins'ki tekhnolohiyi», 237 s.
11. Hladyshev, A. G., Ivanov, V. N. i dr. (2000) *Osnovy sotsial'nogo upravleniya*; pod red. V. N. Ivanova. Moscow: Vysshaya shkola, 271 s.
12. Peschans'ka, I. M. (2004). *Rozvytok zemel'noho menedzhmentu v systemi upravlinnya zemel'nykh resursamy: avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.08.01 – ekonom. pryrodokorystuvannya i okhorony navkolyshn'oho sere-dovyscha*. Kyiv, 20 s.
13. *Stratehichne upravlinnya* (2003). Za red. V. V. Horlachuka Mykolayiv: Vyd-vo PP «Shamray», 440 s.
14. Tkachuk, S. A. (1986) *Upravlenie zemel'nymi resursami (Voprosy obshchey teorii)*. TsSKhY, 92 s.
15. *Upravlinnya zemel'nykh resursamy* (2002). Za red. V. H. V'yuna. Mykolayiv: Vyd-vo MF NaUKMA, 316 s.
16. Horlachuk, V. V., Harkusha, O. M., V'yun, V. H. ta in. (2006) *Upravlinnya zemlekorystuvanniam*; za red. V. V. Horlachuka. Mykolayiv: Vyd-vo «Ilion», 376 s.
17. Kremen', V. H., Pazynich S. M., Ponomar'ov, O. S. (2007) *Filosofiya upravlinnya*. Kyiv: Znannya Ukrayiny, 360 s.
18. Yanchuk, V. P. (2004). *Upravlinnya zemlyamy z obmezhenym rezhy-mom zemlekorystuvannya: dys. ... kand. ekon. nauk : 08.08.01*. Mykolayiv, 209 s.

A. V. Yatsenko

**METHODOLOGICAL BASES OF MANAGEMENT
BY AGRICULTURAL AND NATURAL RESERVE LAND USE**

Theoretical positions of a phenomenon of management by agricultural land tenure are considered. Functional aspects of management are investigated, principles and methods of management are revealed, the relationship and interdependence of «governance» and «management», «control» and «management» are analyzed. The issues of the methodology of management activities and their influence on the development of the theory and practice of management are investigated.

The state land use areas of nature reserve fund are analyzed. The assessment of land use areas of biosphere reserves of the Black Sea economic region is provided. The evaluation of the impact of restrictions on the use of the territories included in nature-protected sites is implemented. Ecological and economic efficiency of land use of nature reserve fund is substantiated.

An approach to improving of ecological and economic bases of the formation of land use areas of nature reserve fund, in particular, in ecological network in Ukraine is considered. The features of the development of land management projects on the organization of biosphere reserves are offered. Methods of land development projects on the organization of biosphere reserves are improved. Economic evaluation of the organization of biosphere reserve «Askania-Nova» is given. Methodological approaches to improve management by land use areas of nature reserve fund are shown.

Keywords: *competitive advantages, agricultural land tenure, land use, management, land resources.*